

„ЖЕНА ДАНАС“

Основали смо лист у јесен 1936 године. Прошло је више од двадесет година од тога доба. Од оснивача и првих чланова редакције само нас је неколико живих. Ниједна од другарица чланова редакције није умрла природном смрћу. Све су убијене.

Било је то време развијања борбе против фашизма. Комунистичка партија, нарочито после VII Конгреса Комунистичке интернационале, још је више развијала борбу против фашизма и тражила упоришта у свим прогресивним круговима, и начина да и легалним, јавним путем дејствује на масе у правцу борбе против фашизма. Рад међу женама био је један од значајних сектора политичког партиског рада. Тражили смо начина да пробудимо и развијемо политичку свест жена и поведемо и њих у борбу.

Већ је кроз студентски покрет, поново, после Шестојануарске диктатуре, израстао једна кадар жена активисткиња, антифашисткиња и чланова Партије. Један део партиског рада међу женама носиле су интелектуалке, студенткиње Београдског универзитета и круг жена антифашисткиња који се стварао око њих. Налазили смо, ту у Београду, начина да у разним облицима окупљања, састанака по кућама, (разуме се у синдикатима и по фабрикама), тумачимо положај жена, особито опасност која прети од фашизирања наше земље у којој и онако имају мало права. Међутим, ови облици су били тесни и скопчани са сувише много опасности од полиције и компромитовали би многе жене међу њима и оне које су тек приступале покрету.

Нашли смо и нове начине, шире и

легалне, да окупимо скоро сваке вечери младе девојке и жене, студенткиње, а највише службенице и раднице, у феминистичком женском покрету, прво у Кнез-Михајловој улици потом у заклонитијој улици Цара Лазара број 11.

Женски покрет је, наиме, желео да створи један подмладак који ће наста-

Сл. 1 — Скица за насловну страну Жена данас бр. 31, рад Пиве Караматијевића.

вити њихову већ доста замрлу и скупчену борбу, пре свега за право гласа, а и за друга социјална права. Њихову намеру добро смо схватиле. Других младих феминисткиња није више било, очевидно је било превазиђено време за то. Једино смо, ми, младе комунисткиње, могле бити те које би борбу за право гласа могле освежити новим идејама и борбом против фашизма. Једино смо ми могле и борбу за право гласа да прихватимо страшно, повезујући је с борбом радничке класе која је поново после година диктатуре узимала замаха.

Преговарале смо са управом Женског покрета, чија је претседница тада била Милена Атанацковић, а најактивније чланице Вера Кићевац, Јелена Милић, Даринка Мародић и друге. Преговарале смо у први мах Добрила Карапанџић и ја. Ми смо то озбиљно звале преговорима, политичким, и давале велики значај нашем успеху и нашој тактици. Претходно је, разуме се, идеја била одобрена од Партије, и ми смо с великим задовољством могле обавестити пратиско руководство да смо успеле у томе да Женски покрет заснује Омладинску секцију, чије ће руковођење поверити нама. Нисмо се превариле у корисност таквог рада. Омладинска секција Женског покрета убрзо је постала стециште напредног женског света, и не само чланова Партије којих тада није било много, већ и веома широког круга симпатизерки и антифашисткиња.

Жена данас је био потпуно независан лист и није имао никакве непосредне организационе везе са Омладинском секцијом. Али, ја не могу да говорим о *Жени данас*, а да то не повежем и са оснивањем и радом Омладинске секције Женског покрета, зато што то има своје унутарње везе, што смо то радиле као једну јединствену легалну антифашистичку акцију, што то пада у исто време нашег продора у јавни политички живот и у јавне организације. Сваке вечери сала је била пуна, иако су наши скупни састанци били једном недељно, средом, чини ми се. То је, заправо, био као неки велики партиски и симпатизерски актив, у коме се проучавао положај жена у капиталистич-

ком друштву кроз марксистичку литературу, пре свега, преко Бебелове књиге *Жена и социјализам*. Популарност Омладинске секције, утицај Партије који је растао у унутрашњости, у градовима Србије, благонаклоност којом је управа Женског покрета гледала на нашу активност, створили су могућност оживљавања и стварања организација Женског покрета и у многим градовима у Србији, што је знатно појачавало партиски рад и утицај међу женама и стварало шире легалне могућности за борбу против фашизма. Комисија за жене при Покрајинском комитету за Србију, у чијем саставу смо биле Добрила Карапанџић и ја, помагала је да се одреди линија рада међу женама, карактер легалних акција, тактика у одређеним случајевима.

Објективно, друштвено-политички, довољно је јасно колико је време чистог феминизма било прошло, и како је слабу снагу могао претстављати један феминистички покрет сведен на десетак

Сл. 2 — Вукица Митровић

активних жена, а сва активност на давне традиције и уску агитацију у најужим круговима грађанских жена. Али, под оштрим притиском владајућих режима несклоних ни таквим ситним акцијама, пред опасношћу фашизма, и освежавајућом активношћу нових младих жена, антифашисткиња и комунисткиња, које су борбу за права жена прихватале као део опште борбе за демократију и слободе, против фашизма, ова спрега, макар и краткотрајна, са малокрвним феминистичким организацијама, значила је једну лепу могућност повезивања жена у антифашистичкој борби. И маколико да смо биле идејно далеко од било каквих феминистичких погледа, маколико да смо имале малих судара са нашом старијом Управом, и макар што је Омладинска секција и престала да ради углавном под притиском полиције и страхом Управе од сувише смелих и комунистички обојених акција, — сећајући се тих бурних младих дана борбе, не могу да не подвучем и извесну широкогрудост ових жена које су нам дале кров над главом, кроз чију организацију су прошле скоро све активне антифашисткиње тога времена, захваљујући постојању Омладинске секције.

Женски покрет, међутим, није имао значајнијег листа, осим једног, скоро службеног и само организационог малог билтена. Нама је недостајао један лист који бисмо независно уређивале без икакве дупле цензуре, кроз који бисмо самосталније и смелије проносиле линију Партије у борби против фашизма и за демократска права. Тражиле смо могућности да оснујемо један такав лист, а под утицајем Партије и њеним руководством већ се развијала доста широка антифашистичка штампа, омладинска и друга, поред књижевних часописа.

Исувише се добро сећам тог поподнева кад смо га, чини ми се, основале. Тога се и зато свакако тако јасно сећам, и зато што мале живахне Наташе Јеремић, тада студенткиње права, сад више нема. Биле смо веома узбуђене и скоро детињасто радосне, загрејане идејом о листу који ћемо саме уређивати,

Сл. 3 — Дара Стефановић

саме ми комунисткиње, и то уређивати лепо, живо, привлачно за жене, са сликама, лепо преламати, помало и да покажемо друговима како и то знамо да урадимо.

Основна сметња за оснивање била је недостатак новца. Седеле смо у једној посластичарници, у полумрачном углу, и преговарале са човеком који нам је могао пружити нека финансиска средства, Милићем, који је имао некакву малу трафику и помагао и књижевни часопис *Стожер* чији је уредник био Јован Поповић. Наш мали мецена имао је такође идеју да би један женски напредни лист могао лепо да продире и не верујем да је икакве материјалне користи очекивао; једноставно је имао вољу да помаже покрет тим путем. Помало смо се бојале те добронамерности и, као што је то увек бивало код нас, хтеле смо да продремо у све његове „намере“. Најзад смо савладале свако неповерење и ушле у посао, с намером

Žena danas

Сл. 4 — Насловна страна *Жена данас* бр. 33 са цртежима Ђорџа Андрејевића-Куна

да се што пре ослободимо сваке финансиске помоћи и учинимо да се лист сам издржава. То нам је ускоро и успело, иако је, колико се сећам, остао неки спор између нас и Милића, односно остале смо му дужне неку суму новаца, коју смо, иначе, према договору, имале исплатити кад се осамосталимо.

Биле смо врло задовољне кад смо изашле из посластичарнице, осећале се као власници листа који још није имао ни хартије нити једног чланка. За чланке је увек било лако, за хартију је увек било најтеже. Редакција је била скоро већ унапред састављена. Уживале смо и у томе што ћемо, обавезно, имати и легалну редакцију, мало сопче у Пашећевој 6, меџанин десно; са женском педантношћу установљена је и врло уредна картотека претплатника, преписка са претплатницима и сарадницима, обавезно дежурство сваког дана да не би претплатници наилазили на затворена врата. Све је то помогло да лист већ од почетка крене у тиражу за оно време врло великом — 3.000 примерака, да се тираж стално пење и да неколико година, уз повремену финансиску помоћ, лист излази веома уредно, само са неколико двоброја.

Најтеже је било наћи уредницу. Ко би то могао бити? Од нас оснивача ниједна, све смо већ биле довољно компромитоване за полицију, а тиме и за цензоре. Та би жена морала претстављати неку сигурну гаранцију и за власт, бити угледна, али би морала бити и потпуно спремна на све непријатности које је очекују као уредницу оваквог листа, све до затвора, у тренутку кад се полицији учини да смо прешли границе, или у тренутку неког јачег налета на комунисте. Први избор је пао на Радмилу Димитријевић, жену адвоката Димитријевића, напредну и угледну, а некомпромитувану. После извесног времена, кад је то почело претстављати већу опасност него што је било потребно, уредница је постала Мира Вучковић — Рибар, сестра Лоле Рибара. Кад ни углед куће др. Рибара више није био заклон за лист због политичке активности породице Рибар, уредница је постала Олга Тимотијевић, и остала

је то све до забране листа 1940 године.

Састава прве редакције *Жене данас* углавном се добро сећам, чак више него каснијих промена. Можда ћу неку другарицу заборавити, али то је зато што се наш рад међу женама тако испреплетало у свим акцијама, да су скоро све другарице чланови Партије сарађивале у листу и биле тесно везане за његове проблеме, тешкоће и успехе. Али се најуже прве редакције изванредно добро сећам: Наташа Јеремић, Душица Стефановић, Мица Шуваковић, Олга Алкалај, Зора Шер, Ела Алмули. Касније су у редакцију ушле и Боса Цветић, Бешка Бембас, Зојица Леви, Олга Јојић, која је увек за нас остала Олга „Плава“. Друга, Олга „Црна“ била је Олга Алкалај.

Почеле су узбудљиве редакциске вечери. Како да сваки број листа обележи, чланком или насловном страном, сликом или ма чим врло снажним, најактуелније догађаје и пароле, према томе и задатке који се постављају и пред жене. „Није било лако — узимам реч из свог првог послератног чланка о *Жени данас* — писати против империјалистичког рата, ни за права жена, ни за слободу Чешке, ни волети антифашистичку Шпанију и револуционарну Кину речима којима је дозвољавала цензура. Морало се жртвовати много борбених речи, много истина морало се рећи у пола речи или и сасвим неразумљивим речима, болело је много што Совјетски Савез није ни постојао у нашем листу, што се Крупскаја називала „великом нашом савременицом“, што се без ознаке у којој је то земљи говорило о срећном животу мајке и детета „на једном делу земаљске кугле“. Зато су слике на насловној страни требало да кажу и казивале много више него осакаћене речи у листу: ово мало безазлено дете крај огромног тенка — знате већ шта значи, тужна кинескиња са дететом на рукама такође значи протест против завојевачких тежњи, то двоје младих што гледају у даљину, то су Пољаци чијој отаџбини прети опасност, замишљена девојчица то је мала Чехиња, двоје у загрљају то је опроштај пред рат, суморна жена с писаљ-

ком у руци претставља младу домаћицу чијој је породици 1940 године запретила глад због ратне скупоће, пружене руке према детету говоре о мајчинској жељи жена да збрину сву сиромашну и напуштену децу.

Али, само политичким чланцима лист се неће учинити привлачним женама — треба наћи још много других путева из свакодневног њиховог живота којим ћемо им се приближити. Треба да буде и привлачан и борбен, и исправан и лак, занимљив. То баш није било тако једноставно. Морамо га учинити привлачним и лепим избором слика, и модерним уређивањем. Сећам се дискусије већ о првој насловној страни. Биле су врло компликоване. Да ли одмах, због публике којој се обраћамо и желимо да она буде што шири и да буде састављена и од политички незаинтересованих жена, и због цензора, ставити на насловну страну неку борбену слику, везану за текуће политичке догађаје, или неку невину групу насмејаних девојака. Одлучили смо се за последње. Али бар нека буду сељанке, и не све насмејане, — једна и замишљена.

У листу је било врло разноликих рубрика, међу њима и рубрика наше преписке са женама и девојкама које нам се обраћају с неким својим невољама. На писма, којих је ускоро доста било веома много, одговарали смо са брижљивошћу којој се и сада дивим. Дежурна у редакцији је имала и ту обавезу. Њена најтежа обавеза, истина, била је да на љубазан начин испрати човека из мале штампарије који је долазио за наплату, јер смо с времена на време, веома оскудевале у новцу. Неколико пута, кад смо западале у веће тешкоће, Покрајински комитет за Србију давао нам је, као помоћ, извесну суму новаца. Нисмо то могле често да тражимо: ни Партија није имала довољно новаца за помагање акција, које су тада биле већ врло бројне. Вукица Митровић, која је у последње време била наша партиска веза са Покрајинским комитетом, кадгод је доспела и у нашу редакцију у самом центру, иако је више мање полулегално живела, с великом љубављу за наш рад, помогла

је да у једном нашем тешком тренутку добијемо помоћ.

У редакцији се и знало, без написане поделе рада и рубрика, шта ће која најбоље знати да напише и уреди, или који други, од осетљивих редакцијских послова да сврши. Све рукописе читале смо на скупним редакцијским састанцима, збијене у малој собици, увек чистој и украшеној сликама. Око монтаже и уређења насловне стране највише ће се забавити Наташа и Ела, понекад Мица, кадгод ће нам помоћи Павле Бихаљи уредник Полит-а. Мица ће одабрати и књижевни прилог и репродукцију неке графике, она ће преламати лист а најчешће и регулисати дугове код штампара, односно храбро га чекати у редакцији у време кад истиче рок дуговања. Душица ће прибавити дописе од радница, дотерати их и сама написати нешто о њиховом животу. Ела и Олга Алкалај најчешће ће ићи на цензуру, ми ћемо их нервозно чекати, мада уверене да ће и овог пута успети да нешто подвале цензору. Олга нам је, као адвокатски приправник, била увек при руци, и да нас заступа ако то због нечег буде потребно. Свака ће мање-више написати свој прилог, или дотерати туђи, свака је већ вешта у редакцијским и лекторским пословима. Све су, махом, студенткиње или завршиле факултете. Наташа студира права и редовно полаже испите, Душица је већ дипломирала биологију и спрема докторат, Мица студира историју уметности, Олга је већ адвокатски приправник, Боса Цветић је дипломирала на филозофији, Зора Шер прати педагошку литературу и даје нам чланке, оригиналне или преведене о васпитању деце, Фани Поли-тео-Вучковић поседује лепу музичку културу, — свака има неку своју извесну специјалност, поред опште културе и марксистичког образовања.

Био је то један од лепих успеха Партије, тај излазак легалног женског листа, који је убрзо постао веома популаран међу женама у читавој земљи. Било је то и врло умешно одржати један такав лист читаве три године, изићи у двадесет и девет бројева, и то сасвим редовно. Наравно, лист је негде проди-

Сл. 5 — Олга Јојић-Плава

Сл. 6 — Олга Алкалај

Сл. 7 — Мила Димић

рао брже зато што је Партија имала већ упоришта међу женама. Негде је је то била сама *Жена данас* која је продрла међу жене и стварала утицај и пре него су оне и сазнале нешто о борби и политици Комунистичке партије, и не знајући да у рукама држе лист који је најнепосредније повезан с Партијом. Управо један од најбољих резултата листа био је тај продор међу необавештене и још несвесне жене.

Круг сарадника *Жена данас* био је врло разнолик и широк. Поред чланова редакције наше сараднице биле су све наше другарице из Београда које су могле сакупити материјал, допис, идеју, и саме написати свој прилог. Међу најактивнијим сарадницама биле су, осим чланова редакције, Дара Стефановић, професор, Фани Политео-Вучковић, Мила Димић, књижевница, Кети Миндеровић, која нам је давала односно одвајала од своје зараде и финансиску помоћ.

И истакнути политичари и напредни јавни радници антифашисти давали су нам своје чланке, врло запажене и значајне за углед нашег листа: др Сениша Станковић, Јаша Продановић, Веселин Маслеша, Јован Поповић и други напредни културни радници.

„Дужност нам је да подвучемо да је противно принципима демократије пра-

вити разлику између мужа и жене, ако су у питању политичка и грађанска права жене“ — писао је у листу 1937 године др Иван Рибар.

„Закључци који се олако доносе о инфериорности жене неоправдани су... јер се при посматрању жениног друштвеног пословања под повољнијим условима живота извесних земаља, понајчешће долази до сасвим супротног закључка“ — писао је исте године др Сениша Станковић.

Широко повезан са женама, саставни део антифашистичке борбе, ослоњен на Комунистичку партију, лист је већ могао имати и мобилизаторску улогу ширих размера. Године 1939 и 1940 биле су године снажне и гласне борбе против фашизма и рата којом је руководила Комунистичка партија. Сматрале смо да треба још више развити борбу жена за њихова права, повезати је још чвршће са општом борбом против фашизма и рата, и активизирати жене за конкретне политичке захтеве. Замислиле смо да би *Жена данас*, иако само лист, могла организовати акцију за право гласа путем потписа. Претпостављале смо да се акција може развити у зборове, демонстрације и опште јавне скупове жена на којима би постављале своје захтеве. Лист је ускоро почео добијати хиљаде и хиљаде потписа из

читаве земље. Акција је постајала широка и била све друго само не изолована борба жена за право гласа. Тако смо је и поставиле, тако су је жене и схватиле. И било је врло јасно да је акција само један део борбе Партије и да уствари њоме руководе комунисти. Њена основна парола била је захтев за право гласа, њена шира политичка платформа — да и жене траже да учествују у решавању судбине своје земље у оним мучним данима 1939—1940 године, када су Мачек и Цветковић спремали издају земље.

Акција за право гласа разрасла се скоро у један јавни плебисцит за који су гласале хиљаде жена, иако нису имале право гласа, њихово прво гласање било је против рата и фашизма. Акција се завршила великим збором у јесен 1939 године у Београду, у Инжењерском дому, коме полиција није лако могла прићи због маса Београђанки, које су стајале на околним улицама, јер у сали више није било места. Продор међу жене, масовни продор, био је учињен, и могло се констатовати да постоји широки масовни покрет жена против рата и фашизма. У том продору и јачању утицаја Комунистичке партије међу женама, *Жени данас* припада лепо место.

Одмах после те акције *Жена данас* је позивала у даљу борбу против увлачења наше земље у империјалистичко ратно коло на страни фашистичких сила. Делује као мали летак овај део легално отштампаног чланка у једном од последњих бројева листа:

„Хиљаду пута довикивале смо свету: нећемо више ратова! Нећемо такву политику која доводи до ратова! Ми смо мајке и жене, ми изнад свега волимо своју децу, ми волимо читаво човечанство. Ми ништа друго не желимо до да у свету завладају мир и слобода. Но, ако се наше жеље још нису оствариле, и ако свет данас стоји пред једним ратом, ми нећемо клонути. Ми ћемо још једном скупити сву мржњу и љубав и будне и спремне дочекати одлучне тренутке... Обавештавајте свуда жене о њиховим дужностима у рату, обавештавајте их да будући рат значи одбрану

Сл. 8 — Фани Политео

независности и слободе наше земље, да радећи ово, бранимо све оно што волимо, своју земљу, своју породицу, себе.“

Весла Маслеша, писац тога чланка, који је анализирао ситуацију у свету, слатко се смејао нашој вештини и упорности да протуримо текст који је по стилу више летак него закључак његовог чланка. Од Јаше Продановића тражиле смо, кад је опасност напада на нашу земљу била све ближа, а ми желеле подићи борбени елан наших жена и веру у своју снагу и способност за борбу, да нам напише чланак на његову тему о народној поезији, али којим ће потпомоћи нашу, партиску, линију борбе за независност земље.

„Народна поезија — писао је Јаша Продановић — признала је да има женских јунакиња у свим врстама јунаштва. Показала је да оне могу делити јуначке мегдане, да могу жртвовати свој живот за веру и своје ближње; да

Сл. 9 — Наташа Јеремић

могу усмртити себе да би спасле част, да им је пречи образ и јунаштво синова него њихов кукавички спас, и нај-после, да у извесним тренуцима могу трпети тешке муке а да »нити писну, нити зуби шкрипну«.“ Не звучи ли то као потврда, казана само мало старинским речима, потврда јунаштва наших другарица у Народноослободилачкој борби, и самих чланова редакције?

Већ смо имале све више тешкоћа код цензуре. Све смо мање могле рећи, а ми смо желеле све више. Време отворене борбе било је превазишло скучени израз који нам је допуштала цензура. Била је већ 1940 година, само предвечерје рата за који смо знали да ће доћи. Цензура нам је избацивала читаве странице материјала и остајао је само мање важан део листа, који је тиме постајао блед и безизразан. Уследила је и коначна забрана на тридесетом броју. Покушале смо потом с пријавом новог листа, под неким другим именом, али

материјал који се вратио с цензуре био је тако мршав да није вредело улагати толики труд и финансиска средства за један безначајан листић.

И ускоро смо пошле у рат, у коначну борбу за независност земље и слободу, и за све наше „женске“ идеале.

Жена данас ипак се, за ратно време, брзо појавила са својим 31 бројем, јануара 1943 године.

Жена с пушком — увеличана страна Жена данас првог броја органа Антифашистичког фронта жена Југославије — већ је стајала као плакат на првој конференцији Антифашистичког фронта жена од 5 до 6 децембра 1942 године. Сliku такве жене нисмо могле донети у време Шпанског рата. А тако смо то желеле.

Жена данас појавила се као орган Антифашистичког фронта жена Југославије, сад више не само као београдски лист. Један логичан развитак. На Првој конференцији Антифашистичког фронта жена 1942 године одлучено је да се поново покрене Жена данас. У резолуцији је стајало:

„Тачка 7: АФЖ покрене свој лист Жена данас, који треба да буде оруђе уједињавања, измене искуства и правилне линије АФЖ. Жена данас мора да даје потстицаја и елана женама и да учи жене како и којим путем да допринесу борби за народно ослобођење испод фашистичког окупатора и његових слугу. Жена данас мора бити лист свих жена Југославије, лист њихове борбе, љубави и слоге у борби за заједничку ствар свих наших народа, за заједничку ствар свих жена.“

Лист смо као уреднице потписивале Олга Ковачић и ја. Хрватица и Српкиња — и то је имало свој велики смисао; лист је постао орган југословенских жена уједињених у борби против фашизма.

Лист сам припремала у Дринићима, у штампарији Борбе. Изишао је јануара 1943 године под бројем 31, као наставак ранијих бројева.

Записала сам у једну од безброј beleжница које су пропадале у офанзивама, а потом у првом броју листа после рата:

„1943 — кад је изишао први број за време рата, већ сам (односно 31 по реду М. М.) знала да га више неће угледати ни Олга Алкалај, ни „плава“ Олга, нити ће му се као дете радовати Кета, нити ће се Вукица и Анђа чудити „како то умемо да направимо“. Радост, с којом смо вазда спремале наш лист, није постала мања, али је рад око листа постао необично узбудљив, узнемиравао је, каткад је био готово неиздрживо тежак. Тада, 1942 године, радила сам га као да сам га радила с њима заједно — у мозак се усекло: треба га уредити онако као да га уређујемо заједно у нашој малој редакцији. Читав један део живота, младости, рада ове групе антифашисткиња тако је уско везан за рад око првог антифашистичког женског листа, тако нас је уско повезао међусобно, а био доиста тако плодотворан у погледу утицаја на жене, иако га је цензура необично спутавала, у погледу повезивања жена у борби иако је то био само лист, у погледу мобилизације жена у борби за њихова права, у борби против фашизма, против империјалистичког рата, за одбрану домовине — да у развоју антифашистичког покрета жена и њихове борбе претставља светлу страницу.“ Ова оцена свакако увек припада овом листу.

Потресне судбине мојих другарица из редакције и најближих сарадница листа сведоче о њиховој оданости својим идејама и борби народа: Олга Алкалај стрељана је у Јеврејском логору као комунист; Олгу Јојић убили су четници на Брајићима са још шеснаест другарица које су пошле у партизане; Мица Шуваковић једва је избегла из Београда после провале једне акције прављења бомби, али јој се није дало дуго да буде у партизанима — стрељана је; Душицу Стефановић стрељали су у Београду — пала је у провали; Зора Шер нестала је у тим страшним погро-

мима; Кети Миндеровић-Шер убили су четници пошто је после прве офанзиве у Србији отишла по задатку натраг у Србију; Фани Политео-Вучковић стрељана је; Мила Димић — стрељана; Бешка Бембас — погинула у Босни у Народноослободилачкој војсци; Даринка Стефановић — стрељана; Анђа Ранковић погинула у једном јуришу у Босни; Вукица Митровић — стрељана. Колико лепе и интензивне младости покошено.

Новембра 1943 године издали смо други број у рату (бр. 32), који смо припремале у ослобођеном Оточцу, где је био одржан и састанак пленума Антифашистичког фронта жена. Штампале смо га у партизанској штампарији „Напријед“, скривеној у дубоким густим шумама, а штампарски радници — партизани, показали су огромну вољу и умешност да оскудним графичким средствима учине да и овај број буде изврсно уређен и преломљен, украшен лепим вињетама и цртежима.

Вредно је напоменути да је *Жена данас* у овом броју позвала жене да пишу свом листу своја прва писма. Наиме, АФЖ Југославије упутио је апел неписменим одборницима, којих није било мало, на међусобно другарско такмичење у учењу читања и писања. *Жена данас* их је звала да јој пишу своја прва писма. Тако се стварао широки и јаки Антифашистички фронт жена.

Покушали смо отштампати још један број, 1944 године, у лето, и отштампати га у Барију, међутим, никад више после ослобођења нисам видела тај број и не знам да ли је допро у земљу.

Жена данас почела је поново да излази одмах после ослобођења и њен 34 број (33 је онај из Барија), изашао је јуна 1945 године у Београду, са насловном страном на којој су биле монтиране све насловне стране ранијих бројева. И наставио да излази до данас.

Сл. 10 — Насловна страна *Жена данас* бр. 34, од јуна 1945 године.

LA «FEMME D'AUJOURD'HUI»

M. MITROVIĆ

En automne 1936, à Belgrade, un groupe de jeunes femmes antifascistes fonda le journal *Žena danas* («Femme d'aujourd'hui»). Ce journal était dirigé directement par le Parti Communiste et, parmi les membres de son bureau de rédaction le plus grand nombre était du Parti.

Le Parti Communiste de Yougoslavie développait alors sa lutte contre le fascisme et la guerre et recherchait une manière à la fois légale et publique d'agir sur les masses dans ce sens. Le travail parmi les femmes était l'un des secteurs les plus importants du travail politique du Parti. *Žena danas* avait pour tâche d'éveiller la conscience politique des femmes, de la développer et de la mobiliser pour la lutte. A la même époque on crée une Section de Jeunes du mouvement féministe, dirigé par des femmes communistes appartenant au même cercle que celles qui avaient fondé le journal. C'étaient là deux positions importantes, et légales, du Parti Communiste de Yougoslavie pour agir sur les femmes.

Žena danas parut jusqu'en 1940, quand le journal fut interdit. 29 numéros avaient paru. Pendant la Lutte pour la Libération Nationale parurent les Nos 31, 32 et 33 tandis que le No 34, le premier d'après la guerre, paraît en juin 1945. Le journal comptait un grand nombre d'abonnés dont les cotisations lui permettaient, en gros, de vivre indépendamment. Cependant le Parti lui vint plusieurs fois en aide aussi.

En plus de la grande influence que ce journal avait sur les masses féminines qu'il liait par la parole écrite dans la lutte contre le fascisme et la guerre selon la ligne indiquée par le Parti Communiste, on le voit encore organiser, en 1939, une grande manifestation en faveur d'un plébiscite sur le vote des femmes. Le sens de cette manifestation, aussi, était de mobiliser les femmes dans la lutte contre l'entrée de la Yougoslavie, sous le gouvernement des traîtres Cvetković—Maček, dans le camp impérialiste des conquérants fascistes. Les signatures pour le droit de vote, et donc contre la guerre et le fascisme, parvinrent à la rédaction par mil-

liers depuis les villages les plus éloignés. La manifestation se termina par une grande réunion à Belgrade en plus des différentes réunions tenues dans les autres villes du pays. Cette grande réunion eut lieu en automne 1939, mais peu de temps après elle, en 1940, elle est suivie par l'interdiction du guerre.

Presque tous les membres du bureau de rédaction et les collaboratrices les plus directes du journal furent fusillées pendant la guerre.

Žena danas suivait de près tous les événements les plus importants dans le monde et invitait à la lutte. Par ses pages, les femmes connaissaient les luttes d'Espagne, l'asservissement des Tchèques et des Polonais, la révolution chinoise, la situation difficile faite à la femme dans les sociétés capitalistes, la situation de la femme en U. R. S. S. et la censure ne put jamais l'empêcher de remplir sa tâche. Le journal joua un rôle important encore dans le développement et l'affermissement du mouvement antifasciste chez les femmes. Avec ses riches traditions, il devint, pendant la Guerre de Libération Nationale, l'organe du Front Féminin Antifasciste de Yougoslavie. Son influence sur les masses féminines représentait avant la guerre un contact de plus entre le Parti Communiste de Yougoslavie et les ouvrières et les antifascistes.

Illustrations dans le texte:

- Fig. 1 — Esquisse pour la couverture du No 31 de la revue «*Žena danas*» («Femme de la revue *Žena danas* de Pivo Karamatijević.
- Fig. 2 — Vukica Mitrović.
- Fig. 3 — Dara Stefanović.
- Fig. 4 — Couverture du No 33 de la revue *Žena danas*. Dessins de Djordje Andrejević-Kun.
- Fig. 5 — Olga Jojić-la Blonde.
- Fig. 6 — Olga Alkalaj.
- Fig. 7 — Mila Dimić.
- Fig. 8 — Fani Politeo.
- Fig. 9 — Nataša Jeremić.
- Fig. 10 — Couverture du No 34 de la revue *Žena danas*, juin 1945.